

OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖN PALAUTE HELSINGIN YLIOPISTOLLE SYKSYLLÄ 2014

1. YLIOPISTON TEHTÄVÄ, PROFILI JA PAINOALAT

Yliopisto on hyödyntänyt vuosina 2010 - 2012 toteutetun Helsingin yliopiston tutkimuksen ja tohtorikoulutuksen arvioinnin tuloksia kartoittamalla arvioinnissa parhaiten menestyneiden tutkijayhteisöjen teema-alueita ja hahmottamalla niiden avulla laajempia teemakokonaisuuksia. Todennetut teemat Ympäristö ja ihmisen vuorovaikutus, Terveys ja hyvinvointi, Muuttuva ihminen, Ihminen ja kulttuuri, Yhteiskunta ja hyvinvointi, Informaatio, infrastruktuurit ja teknologiat mukailevat osittain jo aiemmin määriteltyä kymmentä tutkimuksen painoalaa. Näiden kuuden pääteeman alle on määritetty yhteensä 19 alateemaa, ja niihin liittyvät tutkimusyhteisöt. Opetus- ja kulttuuriministeriö katsoo, että tehty työ antaa pohjaa yliopiston profiilin edelleen kirkastamiselle ja sellaisten painoalojen määrittelylle, joilla se paikantuu kansainväliseen kärkeen. Yliopiston tulee varautua tarvittaessa tarkentamaan strategiaansa keväällä 2015 siten, että se ottaa huomioon uuden hallitusohjelman mukaiset korkeakoulupoliittiset linjaukset.

Ohjaukseen liittyneen yliopistovierailun perusteella henkilöstöllä ja opiskelijoilla on hyvät mahdollisuudet vaikuttaa yliopiston strategian valmisteluun eri foorumeilla ja yhteistyössä yliopiston johdon kanssa. Tärkeää on ollut myös ulkomaalaisen henkilökunnan mukaan ottaminen. Opetus- ja kulttuuriministeriö katsoo, että yliopiston keskeisillä sidosryhmillä tulisi olla merkittävämpi rooli strategian valmistelussa.

Strategiakauden alussa yliopisto teki sidosryhmätutkimuksen, jonka antama yleisvaikutelma oli positiivinen. Yliopistolta odotetaan kuitenkin terävämpää yhteiskunnallisen vaikuttajan roolia ja osallistumista ajankohtaiseen keskusteluun. Opetus- ja kulttuuriministeriö pitää tätä perusteltuna ottaen huomioon yliopiston korkeakoulu- ja tiedepoliittinen asema. Strategian toteutumisen seurantaindikaattoreissa on viidellä kuudesta tapahtunut myönteistä kehitystä, vaikka vuoden 2016 tavoitetasoon on kaikkien indikaattorien kohdalla vielä matkaa.

2. PERUSTEHTÄVÄT

2.1 KOULUTUS

Opetus- ja kulttuuriministeriön ja Helsingin yliopiston välisessä sopimuksessa kaudelle 2013 - 2016 asetettiin perustutkintokoulutuksen prosessien tehostaminen yhdeksi keskeisistä kehittämiskohteista. Opintoprosessien kehittämistavoite perustuu Helsingin yliopiston ongelmiin tutkintokoulutuksen tuloksellisuudessa. Kandidalautteen perusteella koettiin, että ohjausta opintojen suunnitteluun oli tarjolla selkeästi heikommin kuin yliopistoissa keskimäärin ja opettajilta saadusta palautteesta oli vähemmän apua opinnoissa kuin yliopistoissa keskimäärin. Opiskelijat ovat keskimääräistä tyytyväisempiä koulutuksen laatuun ja katsovat opintojen kehittävän osaamista. Kandidalautteen perusteella yliopistolla on puutteita opintojen ohjauksessa sekä opiskelijoiden ja henkilökunnan vuorovaikutuksessa.

Vuonna 2013 yliopiston ylempien korkeakoulututkintojen toteutumisessa voidaan nähdä nousevan trendin merkkejä. Toteutuman parannus on yli valtakunnallisen keskiarvon. Opetus- ja tutkimushenkilökunnan määrään suhteutettuna

ylempiä korkeakoulututkintoja tulee muihin alan yksiköihin nähden vähän usealla yliopiston koulutusaloista. Yliopiston edustamista aloista ylempien korkeakoulututkintojen tavoitteiden saavuttamisessa on haasteita niin yliopistolla kuin valtakunnallisestikin luonnontieteellisellä ja kasvatustieteellisellä alalla. Alempien korkeakoulututkintojen ja vähintään 55 opintopistettä lukuvuodessa suorittaneiden määrässä ei ole tapahtunut kehitystä. 55 opintopistettä suorittaneiden osuus on valtakunnallisesti tarkastellen heikko erityisesti kasvatustieteellisellä ja psykologian alalla. Yliopisto ei ole saavuttanut opettajankoulutustavoitteitaan luokanopettajakoulutuksessa eikä luonnontieteellisellä koulutusosalalla. Humanistisella koulutusosalalla opettajankoulutustavoitteet ylitettiin huomattavasti. Yliopiston tulee kohdentaa opettajankoulutuksen voimavarojaan ylikoulutuksen sijasta opettajatarpeiden mukaisesti. Myös kansainvälinen opiskelijaliikkuvuus on edelleen jäänyt selvästi tavoitteesta. Yliopisto hyödyntää melko monipuolisesti avoimia yliopisto-opintoja opiskelijavalinnassa, joskin uusia opiskelijoita valitaan tätä kautta vähän.

Raportissaan kehittämistoimenpiteiden etenemisestä Helsingin yliopisto kuvaa laajan uudistustyön käynnistymistä opetusjärjestelyissä, oppimisinfrastruktuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä, opetuksen ja oppimisen vahvistamisessa ja opintoprosesseja tukevan tiedontuotannon parantamisessa. Helsingin yliopistossa alkanut kehitys tukee osaltaan ympärivuotisen opiskelun kansallisen tavoitteen toteutumista, se heijastunee myös yliopiston perustutkintokoulutuksen tuloksiin lähivuosina.

2.2 TUTKIMUS

Yliopiston tutkimustoiminnan kehittäminen on tapahtunut kymmenellä painoalalla painotuksen ollessa vaikuttavuuden ja tutkimusedellytysten parantamisessa. Yliopistolla on tutkimusinfrastruktuuriohjelma (2013-2016), jossa kansallinen ja kansainvälinen näkökulma yhdistyvät ja joka huomioi myös avoimet tieteen tekemisen muodot. Yliopisto on voimakkaasti kehittänyt menettelyitä tutkijoiden rahoituksenhankinnan tueksi. Tutkimuksen soveltamisessa ja hyödyntämisessä on erityisesti kaupallistamisen ja keksintöjen suojaamisen osalta aiempaa strategisempi lähestymistapa. Keksintöilmoitusten määrä on vähäinen ja yliopiston tavoite kolminkertaistaa keksintöilmoitusten määrää on kannatettava. Proof-of-concept-vaiheen rahoitusrakenteen monipuolistaminen on oikeansuuntainen toimi, jossa tulisi olla yhteistyössä muidenkin korkeakoulujen kanssa. Yliopisto on pyrkinyt sekä näkymään paremmin kansallisessa ja kansainvälisessä mediassa että edistämään monitieteisiä kohtaamisia.

Yliopisto siirtyi tohtorikoulutuksessa tutkijakoulurakenteeseen 1.1.2014. Samalla se perusti neljä tutkimusyhteistyö- ja tohtorikoulutusohjaista tutkijakoulua. Kaikki tohtorintutkinto-opiskelijat kuuluvat tohtoriohjelmaan, joita on yhteensä 32. Opintojen ohjaukseen tehtyjä panostuksia tukee ruotsinkielisten tohtoriopiskelijoiden opintokokemuksista tehty selvitys. Helsingin yliopiston kehittämiskohteena oleva tohtoreiden monipuolisemmat työllistymisvaihtoehdot voivat hälventää epävarmaan työllistymiseen liittyviä pelkoja ja kannustaa valmistuneita sijoittumaan merkittävämmässä määrin yliopiston ulkopuolisiin tehtäviin.

Tohtoritutkintojen määrä kokonaisuutena oli tavoitteen tasolla, mutta neljällä alalla tavoitteen ylitys oli huomattava. Tohtorin- tai lisensiaatintutkintoa suorittavien määrä on kuitenkin viime vuosina vähentynyt, mikä on oikeansuuntainen kehitys. Tutkijanurarakenteen kehittämisen näkökulmasta tärkeää on löytää strategian pohjalta tasapaino ensimmäiselle ja muille portaille sijoittuvien kesken. Yliopiston tulee edelleen kehittää tohtorintutkinnon jälkeistä tutkijanuraa. Yliopisto on rekrytoinut 36 tenure track -apulaisprofessoria.

Yliopiston kansainvälisten tiedejulkaisujen määrä on noussut tasaisesti koko kuluneen vuosikymmenen vastaten koko yliopistosektorin runsaan neljänneksen nousua. Yliopiston tutkimuksen tieteellinen vaikuttavuus bibliometrinen tulosten perusteella mukaan lukien paras tutkimus on huomattavasti yli maailman keskitason. Maailman keskitason yliopisto ylittää selvästi luonnontieteissä, bio- ja ympäristötieteissä, maatalous- ja metsätieteissä sekä humanistisissa tieteissä. Kansainvälisiä kärkialoja on kuitenkin lähes kaikilla päätieteenaloilla.

Yliopiston tutkimuksen kansallisesti korkeaa tasoa osoittaa, että se koordinoi seitsemää neljästätoista Akatemian tutkimuksen huippuyksiköistä ja on kolmessa muussa huippuyksikössä mukana. Yliopisto on menestynyt erinomaisesti Suomen Akatemian rahoituksen hakijana, mutta Tekes-rahoituksen osuus on pieni. Suomen Akatemian rahoitus muodosti 13,7 % yliopiston kokonaisrahoituksesta ja Tekesin rahoitus vain 1,8 % kokonaisrahoituksesta. Tutkimustoiminnan korkean tason säilyttämisen kannalta tärkeitä ovat yliopiston toimet ja yhteistyöjärjestelyt, joilla turvataan tutkimusinfrastruktuurien kehittäminen. Rahoitusmahdollisuuksien paremmaksi hyödyntämiseksi yliopistossa tulee laajemminkin omaksua Suomen Akatemian kasvi biologian arvioinnin suositus yksiköiden välisen yhteistyön lisäämisestä.

3. JOHTAMINEN, TALOUS JA RAKENTEELLINEN KEHITTÄMINEN

Opetus- ja kulttuuriministeriö pitää tärkeänä, että yliopisto on tunnistanut tarpeen selkeyttää sisäistä rakennettaan. Vuonna 2013 valmisteltiin useita erillislaitos- ja toimipaikkarakennetta koskevia toimenpiteitä, joita pannaan toimeen vuodesta 2014 alkaen. Yliopisto on asettanut lisäksi tavoitteekseen vähentää tilakustannusten osuutta kokonaiskustannuksista vuoteen 2016 mennessä. Toteutetut ja suunnitteilla olevat laajat tilajärjestelyt kaikilla Helsingin kampuksilla ja myös Lahdessa mahdollistavat ja tukevat osaltaan rakenteellista kehittämistä. Ministeriö pitää tärkeänä sitä, että alueelliset toiminnot sidotaan kiinteämmin yliopiston profiiliin. Käynnissä olevien lukuisten kehittämistoimien vaikuttavuus nähdään seuraavien vuosien aikana.

Kansainvälisyyden lisääminen on yliopiston strategiassa keskeisessä asemassa. Opetus- ja tutkimushenkilöstöstä reilu viidennes oli vuoden 2013 lopulla muu kuin Suomen kansalainen. Yliopiston kansainvälisen tunnettuuden ja maineen rakentamisen tueksi onkin entistä tärkeämpää huolehtia erilaisin kohdennetuin palveluin yliopiston ulkomaalaisista tutkijoista ja opiskelijoista. Aiempaa kansainvälisemmälle henkilökunnalle on pystyttävä luomaan kiinteät sosiaaliset verkostot ja edistämään myös yliopiston ulkopuolisten palvelujen saatavuutta. Tässä merkittävässä asemassa on tiivis yhteistyö pääkaupunkiseudun tutkimusorganisaatioiden ja kaupunkien eri toimialojen kanssa.

Valtioneuvosto teki 5.9.2013 periaatepäätöksen valtion tutkimuslaitosten ja tutkimusrahoituksen koko-naisuudistuksesta. Eri tahojen hyvässä yhteistyössä on valmisteltu Kuluttajatutkimuskeskuksen ja Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen yliopistoon liittämistä vuoden 2015 alusta lukien. Periaatepäätöksen mukaiset Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sekä Työterveyslaitoksen kansainväliset arvioinnit julkistettiin toukokuussa 2014. Arviointien suositusten perusteella ao. tutkimuslaitosten toimintoja tai osia ei siirretä korkeakouluihin. Yliopisto kuitenkin on arviointien suositusten toimenpiteissä luontainen korkeakoulukumppani ao. tutkimuslaitoksille sijaintinsa ja edustamiensa tieteenalojen perusteella. Yliopistoa pyydetään ottamaan toiminnassaan huomioon terveysalan tutkimus- ja innovaatiotoiminnan kasvustrategiaan sekä kansallisen syöpäkeskusrakenteen perustamiseen liittyvät valmistelut. Opetus- ja kulttuuriministeriö pitää yliopiston lähestymistä kestävästä kehityksen yhteiskuntasitoumukseen kattavana, kannustettavana ja kunnianhimoisena. Lähestymistä huomioidaan monipuolisesti yliopiston kaikki toiminnot ja tehtävät.

Yliopiston taloudellinen asema on vahvistunut vuonna 2013 edellisiin vuosiin verrattuna ja on kokonaisuutena kohtuullisen hyvä. Tulos oli 4,2 % kokonaistuotoista. Tulos ilman sijoitus- ja rahoitustoiminnan tuottoja oli 2,7 %. Tuloksen voidaan katsoa olevan hyvällä tasolla molemmilla laskentatavoilla. Omavaraisuusaste (84,0 %) ja maksuvalmius (QR= 4,2) ovat erinomaisella tasolla. Kilpailtu tutkimusrahoitus suhteessa kokonaisrahoitukseen oli 20,1 % (tavoite 2016 on 18 %).

Yliopiston toimenpiteet henkilöstökulujen hallitsemiseksi ovat olleet onnistuneita ja näkyvät henkilökunnan määrän vähenemisenä (-304 htv, -3,5 % vuodesta 2011 vuoteen 2013). Yliopiston hallinnon työmäärää vähennetään hallintotehtävien uudelleen järjestelyin ja uudistamalla työprosesseja uusien hallinnon tietojärjestelmien käyttöönoton yhteydessä. Henkilöstövähennyksistä huolimatta työhyvinvointi on hyvällä tasolla. Henkilöstön eläköityminen tarjoaa yliopistolle mahdollisuuksia rekrytointipolitiikan uudistamiseen.

Opetus- ja kulttuuriministeriön näkemyksen mukaan yliopisto tunnistaa kattavasti sekä toimintaansa että talouteensa liittyvät riskit ja niiden hallinnan keinot. Yliopisto on asettanut tavoitteekseen taloudellisen puskurin kasvattamisen. Suunnitelluilla toimenpiteillä yliopisto vahvistaa edellytyksiään saavuttaa tavoitteensa muuttuvissa ja talouden kannalta epävarmoissa olosuhteissa.

Yliopisto näkee edelleen haasteena taloudellisen liikkumavaran vähäisyyden strategisissa kohdennuksissa, kansainvälisen tason huippujen palkkaamisessa ja heille riittävän tutkimusympäristön tarjoamisessa, mikä edellyttäisi rakenteellisen kehittämisen kautta vapautuvien resurssien uudelleenpriorisointia ja edelleen jäsenyville painopistevalinnoille.

Opetus- ja kulttuuriministeriö pitää hyvänä käytänteenä allokoida valtion rahoitus yliopistossa strategiapohjaisena aiempiin tuloksiin perustuvan valtakunnallisen rahoitusmallin käyttämisen sijaan.

Yliopiston on varauduttava siihen, että julkiseen talouteen kohdistuvien paineiden seurauksena valtion rahoitukseen ei ole odotettavissa lähivuosina merkittäviä määrärahalisäyksiä. Yliopiston toiminnan pitkäjänteisen kehittämisen kannalta keskeistä on toimintaan osoitettavan laskennallisen perusrahoituksen taso. Yliopiston suhteellinen asema on vahvistunut vuodesta 2014 vuoteen 2015 erityisesti ylempien korkeakoulututkintojen, ulkomaalaisten ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden, julkaisujen ja kilpaillun rahoituksen perusteella määräytyvillä perusrahoituksen laskentakriteereissä. Vastaavasti asema on heikentynyt erityisesti alempien korkeakoulututkintojen, työllistyneiden, ja ulkomaalaisten tohtorintutkinnon suorittaneiden perusteella määräytyvissä perusrahoituksen laskentakriteereissä.

Suomen Akatemian strategisen tutkimuksen rahoitusväline ja Suomen Akatemian kautta kilpailtuna rahoituksena tapahtuva profiloitumisen vahvistamisen lisäpanostus avaavat yliopistoille uusia rahoitusmahdollisuuksia. Vuonna 2015 oleva yliopiston 375-vuotisjuhlavuosi toimii merkittävänä kannustimena myös valtion vastinrahoitukseen kytkeytyvään varainhankintakampanjaan osallistumiselle.

4. RAPORTOINTIA EDELLYTTÄVÄT JATKOTOIMET

Yliopistoa pyydetään raportoimaan 16.3.2015 mennessä kauden 2013-2016 sopimuksessa määriteltyjen keskeisten kehittämistoimenpiteiden etenemisestä.

LIITTEET

- Opetus- ja kulttuuriministeriön kirjallinen palaute yliopistoille syksyllä 2014
- Katsaus yliopistojen talouteen ja henkilöstöön
- Yliopistojen koulutusalojen asemoituminen valtakunnallisessa kokonaisuudessa
- Yliopistotutkimuksen vaikuttavuus ja tuottavuus päätiiteenaloittain 2010-luvun alussa
- Kandipalautteen tulokset syksy 2013 ja kevät 2014

Helsingin yliopiston määrälliset tavoitteet kaudelle 2013-2016

| | Toteutuma | | | Keskiarvo 2011-2013 | OPM/sov. tavoite 2013-2016 | Tavoitteen tot.-% 2013 | | Tot. muutos-% 2012-2013 | |
|--------------------------------------|--------------|--------------|--------------|------------------------|-------------------------------|------------------------|---------|-------------------------|------------|
| | 2011 | 2012 | 2013 | | | YO | Valtak. | YO | Valtak. |
| Ylemmät korkeakoulututkinnot | | | | | | | | | |
| Teologinen koulutus | 123 | 153 | 168 | 148 | 160 | 105 % | 101 % | 10 % | 5 % |
| Humanistinen koulutus | 427 | 514 | 585 | 509 | 535 | 109 % | 106 % | 14 % | 6 % |
| Kasvatustieteellinen koulutus | 226 | 287 | 273 | 262 | 340 | 80 % | 86 % | -5 % | -3 % |
| Yhteiskuntatieteellinen koulutus | 331 | 364 | 353 | 349 | 350 | 101 % | 108 % | -3 % | -2 % |
| Psykologian koulutus | 42 | 49 | 52 | 48 | 55 | 95 % | 112 % | 6 % | 16 % |
| Oikeustieteellinen koulutus | 238 | 236 | 264 | 246 | 265 | 100 % | 99 % | 12 % | 5 % |
| Luonnontieteellinen koulutus | 380 | 440 | 440 | 420 | 505 | 87 % | 84 % | 0 % | 6 % |
| Maatalous-metsätieteellinen koulutus | 194 | 227 | 267 | 229 | 255 | 105 % | 105 % | 18 % | 17 % |
| Lääketieteellinen koulutus | 119 | 102 | 124 | 115 | 140 | 89 % | 85 % | 22 % | -7 % |
| Hammaslääketieteellinen koulutus | 27 | 41 | 45 | 38 | 45 | 100 % | 95 % | 10 % | 48 % |
| Eläinlääketieteellinen koulutus | 38 | 45 | 67 | 50 | 62 | 108 % | 108 % | 49 % | 49 % |
| Farmasian koulutus | 44 | 56 | 56 | 52 | 50 | 112 % | 99 % | 0 % | -10 % |
| Yhteensä | 2 189 | 2 514 | 2 694 | 2 466 | 2 762 | 98 % | 96 % | 7 % | 4 % |

| | | | | | | | | | |
|---------------------------|-----|-----|-----|-----|-----|-------|-------|-----|-----|
| Tohtorin tutkinnot | 442 | 432 | 453 | 442 | 445 | 102 % | 105 % | 5 % | 5 % |
|---------------------------|-----|-----|-----|-----|-----|-------|-------|-----|-----|

| | | | | | | | | | |
|-------------------------------------|-------|-------|-------|-------|-------|------|------|------|-----|
| Alemmat korkeakoulututkinnot | 2 911 | 2 638 | 2 607 | 2 719 | 3 000 | 87 % | 92 % | -1 % | 0 % |
|-------------------------------------|-------|-------|-------|-------|-------|------|------|------|-----|

| | | | | | | | | | |
|---|-------|-------|-------|-------|-------|------|-------|-----|-----|
| Ulkomaalaisten tutkinto-opiskelijoiden määrä | 1 689 | 1 837 | 1 879 | 1 802 | 2 000 | 94 % | 114 % | 2 % | 6 % |
|---|-------|-------|-------|-------|-------|------|-------|-----|-----|

| | | | | | | | | | |
|--|-------|-------|-------|-------|-------|------|------|------|-----|
| Suomesta lähteneiden tai Suomeen saapuneiden vaihto-opiskelijoiden määrä (vaihdon kesto yli 3 kk) | 1 864 | 1 945 | 1 922 | 1 910 | 2 200 | 87 % | 90 % | -1 % | 0 % |
|--|-------|-------|-------|-------|-------|------|------|------|-----|

| Tunnuslukutavoitteet | Toteutuma | | | Keskiarvo 2011-2013 | OPM/sov. tavoite 2016 | Tavoitteen tot.-% 2013 | | 13 toteuman suhde 11-13 keskiarvoon | |
|--|-----------|------|------|------------------------|--------------------------|------------------------|---------|-------------------------------------|---------|
| | 2011 | 2012 | 2013 | | | YO | Valtak. | YO | Valtak. |
| Tohtoritutkinnot / tutkijanuravaihe IV henkilötyövuodet | 0,75 | 0,75 | 0,79 | 0,76 | 0,86 | 91 % | 91 % | 103 % | 103 % |
| Vähintään 55 op. suorittaneiden osuus | 22,6 | 25,4 | 25,7 | 24,6 | 28 | 92 % | 89 % | 105 % | 105 % |
| Tieteelliset julkaisut / opetus- ja tutkimushenkilökunta | 2,03 | 2,15 | | | 1,9 | | | | |
| Kilpailtu tutkimusrahoitus / kokonaisrahoitus | 18,6 | 20 | 20,1 | 19,6 | 18 | 112 % | 90 % | 103 % | 101 % |
| Ylemmät korkeakoulututkinnot / opetus- ja tutkimushenkilökunta | 0,51 | 0,6 | 0,64 | 0,59 | 0,68 | 95 % | 90 % | 110 % | 106 % |
| Opettajien ja tutkijoiden kv-liikkuvuus (väh. 1 vko) / opetus- ja tutkimushenkilökunta | 0,26 | 0,29 | 0,23 | 0,26 | 0,35 | 65 % | 91 % | 87 % | 101 % |